

УДК 340.11

DOI [https://doi.org/10.32837/pyuv.v1i3\(28\).312](https://doi.org/10.32837/pyuv.v1i3(28).312)**Б. Д. Бондаренко**

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри теорії права та держави

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЗАКОНОМІРНОСТІ ЯК ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ТЕОРІЄЮ ПРАВА

Фундаментальна філософсько-правова категорія «закономірність» має вагоме значення не тільки в межах філософії та юриспруденції, а також у багатьох інших суспільних, природознавчих, технічних і суміжних науках. Закономірність відіграє основоположну роль у загальній теорії права і держави, адже саме за допомогою цієї категорії визначається предметна сфера загальнотеоретичної науки. Для розуміння природи та сутності закономірності як філософсько-правової категорії необхідно проаналізувати наявні в літературі позиції науковців у різних галузях знань. Крім того, необхідно з'ясувати, обґрунтовуються в різних галузях науки власні визначення закономірностей чи вважається прийнятним запозичення або використання цієї категорії з категоріальних апаратів інших наук.

У межах загальної теорії права і держави категорія «закономірність» досі залишається недостатньо дослідженою [1, с. 572–573]. Крім того, відсутня єдність позицій науковців стосовно можливості використання філософського й філософсько-правового розуміння категорії «закономірність» для забезпечення потреб теорії права. Наявні підстави стверджувати, що розроблення юридичної дефініції правових закономірностей є необхідним для подальших наукових досліджень [2, с. 17–18], адже категорія державно-правових закономірностей детермінує предмет теорії права.

У зв'язку із зазначеним метою цієї публікації є:

- характеристика філософсько-правової категорії «закономірність»;
- аналіз обґрунтованих у різних галузях знань уявлень учених щодо категорії «закономірність»;
- з'ясування основних відмінностей між філософським і юридичним розумінням закономірностей;
- визначення можливості й доцільності використання філософського підходу до визначення закономірностей у юридичній науці.

З'ясування значення категорії «закономірність» і її характеристика пов'язані з виокремленням філологічного змісту цієї категорії. У філологічному значенні закономірність визначається як об'єктивно наявний, постійний взаємозв'язок між предметами, явищами, процесами, що впливає з їх внутрішньої природи, сутності [3, с. 702].

Крім того, Великий тлумачний словник української мови визначає закономірність як основне положення якої-небудь науки, закон, що відображає причинно-наслідковий зв'язок між явищами [4, с. 394]. Дослідження процесу становлення уявлень про категорію «закономірність» передбачає розгляд особливостей прояву цієї категорії в різноманітних галузях знань – суспільних, технічних і природничих. Це зумовлено тим, що ця категорія відіграє важливу роль у категоріально-понятійних апаратах різноманітних наук і фактично належить до міжгалузевих наукових категорій.

Дослідження загальних закономірностей і тенденцій наукового пізнання як особливої діяльності щодо отримання нових наукових знань, а також різноманітних уявлень про закономірності в різних сферах наукових знань забезпечує філософія науки. Окрім того, більш конкретне розуміння про особливості закономірностей певної сфери наукових знань обґрунтовують окремі підрозділи філософії науки – філософія математики, біології, фізики, права тощо. Предметом філософії науки є загальні закономірності й тенденції наукового пізнання як особливої діяльності з вироблення наукових знань, узятих у їх історичному розвитку й розглянутих в історично змінюваному соціокультурному контексті [5, с. 7].

У філософії науки закономірність – це результат діяльності багатьох законів, один із-поміж яких є головним, визначальним для цього процесу. Вона відображає зв'язок між предметами та явищами. Закономірність визначається як об'єктивно наявний, повторюваний, суттєвий зв'язок явищ [6, с. 127]. Однак більшість учених не надають дефініції закономірності та не розкривають ознак цієї категорії в межах філософії науки. Закономірність у сфері наукових знань визначають як об'єктивно наявний, повторюваний, стійкий, істотний взаємозв'язок групи явищ, що визначає процеси становлення та існування систем, що розвиваються [7, с. 129].

Розглянемо розуміння закономірностей і їх співвідношення з категорією «закон» у політології [8, с. 451]. Закон визначається як необхідні, істотні, стійкі та повторювані взаємовідносини між явищами, спрямованість або хід подій у плінні часу. Закон відображає певний порядок причинно

необхідного і стійкого зв'язку між явищами або властивостями матеріальних об'єктів, істотні відносини, що повторюються, за яких зміна одних явищ викликає певну зміну інших. При цьому обґрунтована точка зору [8, с. 451], відповідно до якої закономірність у політологічному розумінні є регулярною повторюваністю проявів закону.

У економічній науці закономірність – це об'єктивно дійсний, повторюваний, істотний зв'язок явищ природи з громадським життям [9, с. 27]. Між законами й закономірностями відсутня виразна межа, а тому в науковій літературі одні й ті самі відносини розглядаються в різних випадках: то як закони, то як закономірності. Більше того, вирізняють навіть закони-закономірності територіального поділу праці, територіальної комплексності продуктивних сил, територіальної концентрації виробництва тощо. Зазначену ситуацію можливо пояснити тим, що закони поділяються на загальні, притаманні великим групам явищ, і часткові, специфічні. Саме другу групу законів деякі вчені визначають як закономірності. У цій сфері закономірність також сприймають як об'єктивно наявний суттєвий зв'язок явищ і процесів природи й суспільного життя, що повторюється в часі [9, с. 27–28].

Соціальна закономірність визначається як об'єктивно наявний, повторюваний зв'язок соціальних явищ, що відображає виникнення, функціонування та розвиток суспільства [10, с. 316]. Визначення об'єктивно наявної закономірності може стати першим кроком у науковому дослідженні соціальних явищ, але тільки подальше заглиблення в сутність явищ і процесів, які охоплюються цією закономірністю, може призвести до відкриття закону. У такий спосіб закономірність визначають емпіричною, конкретно реальною формою існування соціального закону, що лежить у її основі [10, с. 316–317]. Такий підхід до розуміння «закону» та «закономірності» як наукових категорій відображає їх специфічний взаємозв'язок, характерний для цієї сфери знань.

Спільними рисами в зазначених вище підходах до розуміння категорії «закономірність» у різних галузях наукових знань є визначення закономірності як повторюваного відношення, зв'язку явищ і процесів, характерними ознаками якого є об'єктивність, істинність, сталість, постійність та істотність.

З огляду на подане вище, є всі підстави констатувати *відсутність єдиного розуміння закономірностей і співвідношення закономірностей із законом у різних сферах наукового знання*. У деяких із них надаються галузеві визначення закономірностей, зазвичай основані на наукових підходах до цієї категорії у філософії. У інших визначеннях розуміння закономірностей запозичується із загальної філософії або філософії науки та її підгалузей.

Виникає питання доцільності використання філософського розуміння категорії «закономірність» для здійснення наукових досліджень, адже предметно-об'єктна сфера філософії є максимально широкою, унаслідок чого розуміння багатьох понять у межах цієї науки є занадто загальними для застосування в більш спеціальних науках. Окрім того, у літературі обґрунтовані різноманітні погляди щодо визначення закономірностей у філософії, які мають бути досліджені та проаналізовані. Цей фактор суттєво ускладнює запозичення філософського підходу до розуміння категорії закономірностей іншими науками, зокрема загальною теорією права та держави. Щоб з'ясувати це, доцільно детально проаналізувати розуміння закономірностей у філософії та філософії права.

У загальній філософії в більшості випадків закономірності сприймаються як відносно стійкі та регулярні взаємозв'язки між явищами та об'єктами реальності, що виявляються в процесі змін і розвитку. Розрізняють закономірності емпіричні й теоретичні [11, с. 345]. Деякі закономірності являють собою безпосереднє узагальнення низки фактів, отриманих емпіричним шляхом, інші характеризують більш глибоке сприйняття основ досліджуваних процесів, при тому що їх теоретичне відтворення спирається на систему понять високого ступеня загальності.

Варто відзначити, що лише незначна частина публікацій з філософської дисципліни містить дефініції закону та закономірності, надає уявлення про їх ознаки й характеристики. Проте вчені-філософи часто використовують ці категорії для пояснення складних філософських уявлень, не розкриваючи змісту закону та закономірності й не встановлюючи їх співвідношення. Філософські енциклопедичні довідники також не надають вичерпного пояснення із цього приводу [12, с. 472] або взагалі ігнорують категорію закономірностей. Утім така ситуація відображає недостатній ступінь наукового розроблення цих категорій у філософії та науці загалом.

У філософському контексті розповсюдженим є отождивлення категорій закону й закономірності. В енциклопедії епістемології та філософії науки з цього приводу зазначено, що «закон (закономірність) – об'єктивне, стійке, повторюване і необхідне відношення між предметами (наприклад, закон всесвітнього тяжіння) або ознаками одного предмета (наприклад, закон Бойля-Маріотта). Судження, у якому це відношення описується, називають законом науки. Законом називають також нормативне розпорядження, яке регулює поведінку людей. Терміни «закон» і «закономірність» нерідко вживають як синоніми, наприклад, коли говорять про соціальні закономірності. Закономірністю називають також відповідність емпіричних явищ закону, а закономірними – самі ці

емпіричні явища, наприклад, морські припливи, у яких проявляється закон всесвітнього тяжіння» [12, с. 472]. Саме такий неоднозначний виклад розуміння досліджуваних категорій на рівні енциклопедії відображає об'єктивно існуючу відсутність єдиного уявлення про їх співвідношення в межах філософії науки.

Вагомого значення в контексті дослідження філософського виміру категорії «закономірність» набувають ідеї відомого філософа К. Поппера. На загальнофілософському рівні вчений використовує поняття «універсальний закон», яке змістовно відображає закономірність у філософському сприйнятті цієї категорії. Учений аргументовано критикує доцільність використання цієї категорії в наукових цілях. На думку К. Поппера, універсальними законами є твердження, що належать до всіх процесів певного роду. Незважаючи на відсутність причин заперечувати, що одиничне спостереження може дати можливість науковцю сформулювати універсальний закон і що цей закон навіть може відображати істину, очевидно, що будь-який закон, як би він не був сформульований, повинен бути практично перевірений, щоб по-справжньому увійти в науку. Але важко перевірити універсальну гіпотезу або знайти закон природи, прийнятний для науки, якщо вчений обмежений наглядом одного унікального процесу. У цьому разі складно також передбачити майбутній хід процесу [13, с. 31].

Суттєво відрізняється від інших позиція І.Л. Честнова, який досліджує та обґрунтовує посткласичний вимір категорії закономірностей [14, с. 472–489]. Учений стверджує, що об'єктивність та універсальність, пізнаваність і раціональність світу замінюється в посткласичній науці інтерсуб'єктивізмом, контекстуальністю або «м'яким» релятивізмом, відносною пізнаваністю та конструюванням буття, у якому безпосередньо існує людина. Тому закономірності в межах посткласичної соціогуманітарної науки мають бути трансформовані в імовірнісні, контекстуально, а саме історично та соціокультурно зумовлені, інтерсуб'єктивні, реалізовані внаслідок людської діяльності тенденції, взаємопов'язані й взаємозумовлені з іншими соціальними (економічними, політичними, культурними тощо) і психічними тенденціями.

У такий спосіб учений у межах посткласичної науки, зокрема філософії та юриспруденції, пропонує не відмову від категорії «закономірність», а суттєву трансформацію її розуміння на основі нових соціокультурних умов і нової картини світу [14, с. 478]. Такий підхід до категорії закономірностей є ґрунтовним і прогресивним, проте він потребує більш детальної наукового розроблення й адаптації для використання в межах сучасної філософії права. Крім того, визначення зако-

номірності за допомогою категорії «тенденція» не є коректним і має бути науково обґрунтовано.

У такий спосіб на підставі здійсненого аналізу позицій учених можна констатувати *відсутність єдиного уявлення про поняття закономірності у філософії та філософії права*. Більше того, вчені по-різному визначають сутність та основні риси закономірності. З огляду на розглянуті вище позиції філософів, закономірність ототожнюється з категорією «закон» або майже не відрізняється від неї. Питання співвідношення закону й закономірності як філософсько-правових категорій залишається малодослідженим у сучасній науковій літературі.

У зв'язку з цим виникає потреба аналізу наявних уявлень про закономірності, обґрунтованих у філософії права та загальнотеоретичній науці для визначення суттєвих відмінностей у сприйнятті цієї категорії.

Що радянських часів і до сьогодні в загальній теорії права державно-правові закономірності, на думку низки вчених, визначаються як фундаментальна категорія, яка детермінує предмет загальнотеоретичної науки. Водночас, як і у філософії, учені-теоретики права визнають важливу роль, яку відіграють закономірності в межах загальної теорії права та держави [1, с. 572–573], але не надають їм ґрунтовної характеристики, не здійснюють аналізу цієї категорії та не визначають її співвідношення із суміжними науковими поняттями.

Цю ситуацію констатує М.М. Волпенко, акцентуючи увагу на тому, що майже в усіх підручниках з теорії держави і права особливості закономірностей, які визначають існування та динаміку державно-правової дійсності, розглядаються на поверхневому рівні й переважно тільки під час визначення предмета правової науки й, зокрема, загальної теорії держави і права. При цьому більшість авторів відповідних частин підручників обмежуються констатацією того, що предмет теорії держави і права становлять основні закономірності виникнення, розвитку й функціонування держави і права в людському суспільстві. Однак після цього вчені не розкривають природу, класифікацію та форми реалізації цих закономірностей у суспільстві [15, с. 229–238].

Така ситуація може бути зумовлена декількома чинниками:

- 1) з початку формування уявлень про предмет загальнотеоретичної юридичної науки (30–50-ті роки ХХ ст.) у наукових публікаціях учені-теоретики державно-правові закономірності зараховують до предмета загальної теорії держави і права, але не розкривають змісту цієї категорії. Це спричинило аналогічне ставлення до закономірностей і в наступних поколіннях науковців, які орієнтувалися в роботах на доробки основоположників теорії права;

2) неточність формулювання категорії закономірностей у філософії та відсутність єдиної позиції вчених щодо співвідношення закономірностей і закону в різних галузях знань спричиняють вплив на наукові доробки з теорії права, адже загальнотеоретична наука має фундаментальні зв'язки з іншими суспільними науками на рівні категоріального апарату;

3) кожен історичний період характеризується специфікою можливих негативних наслідків для вчених-теоретиків за некоректне уточнення фундаментальної категорії закономірностей. Окрім того, наукове дослідження закономірностей завжди має багато перешкод гносеологічного характеру, спричинених специфічністю та високою абстрактністю досліджуваного явища.

За радянських часів проблема визначення державно-правових закономірностей в аспекті формування соціалістичної держави мала виняткову політико-ідеологічну гостроту. Для вченого виокремлення й визнання певної закономірності розвитку держави і права, особливо негативної, могло спричинити вагомий негативний персональний наслідок [15, с. 229–230]. У період хрущовської «відлиги» вчені з обережністю здійснювали науковий аналіз державно-правових закономірностей у зв'язку з ідеологічним впливом, обмеженістю доступної методології науки та можливою критикою з боку радянського наукового співтовариства. У сучасній теорії права категорія закономірностей може бути досліджена на належному рівні з дотриманням усіх необхідних наукових вимог, але наявна література із цього приводу може бути недостатньою для обґрунтування нових уявлень про закономірності, що, безперечно, може застерігати вчених-теоретиків від детального дослідження категорії державно-правових закономірностей.

Натомість певний рівень наукового розроблення правових закономірностей у вітчизняній теорії права та держави об'єктивно існує. Державно-правові закономірності в узагальненому вигляді можуть бути визначені як об'єктивно наявні, можливі для пізнання загальні правила, за якими відбуваються формування, розвиток і функціонування державно-правових явищ [16, с. 20].

С.Г. Дробязко із цього приводу зазначає, що закономірність як філософська категорія є необхідним співвідношенням, яке сформовано стійко повторюваними зв'язками між сутностями. У явищах і процесах природи за стабільних умов закономірності виявляються жорстко, із «залізною» необхідністю, як день змінюється ніччю, весна – літом тощо. Проте в суспільстві, у зв'язку зі свідомою та активною поведінкою людей, яка сприяє динамічності соціальних умов, дія об'єктивних законів виявляється не так жорстко, як у природі, і вони можуть бути сприйняті як відносно стійкі тенденції. Закономірності держа-

ви та права являють собою об'єктивно зумовлені й об'єктивно необхідні, відносно стійкі тенденції, які є результатом прояву повторюваних зв'язків між сутностями [17, с. 57].

Дослідження обґрунтованих у юридичній літературі позицій учених дає можливість констатувати розповсюдженість специфічного уявлення про закономірності у сфері юридичної науки, яке полягає в тому, що категорія «закономірність» належить до сфери категоріально-понятійного апарату філософії, а не юриспруденції, унаслідок чого ця категорія не відзначається спеціально-юридичним характером. У зв'язку з цим для забезпечення потреб юридичної науки загалом і теорії права зокрема не виникає необхідності наукового обґрунтування та формулювання юридичної дефініції закономірностей. Натомість використання загальнофілософського розуміння категорії «закономірність» є можливим і практикується вченими-теоретиками.

З огляду на розглянуті позиції філософів, можна стверджувати, що у філософії до змісту категорії «закон» включаються також природні закони, які функціонують зовсім не так, як державно-правові закономірності. У зв'язку з цим логічна можливість використання загальнофілософського розуміння закономірності в контексті дослідження державно-правових явищ відсутня. Розуміння державно-правової закономірності як загальнофілософської закономірності є неточним і змістовно хибним. Більше того, це викликає фундаментальну колізію між співвідношенням юридичних і філософських понять «закон» і «закономірність», адже закон у філософії змістовно відрізняється від правового, позитивного закону як акта законодавчої діяльності.

У літературі наявна позиція, відповідно до якої дефініція «закономірності» належить до сфери філософії, а не юриспруденції, адже закономірність є однією з фундаментальних філософських категорій. У зв'язку з цим прихильники цієї точки зору вважають, що для досліджень у межах теорії права та держави достатньо запозичити філософське розуміння категорії «закономірність». Таке запозичення, тобто використання зазначеної категорії в наявному, обґрунтованому філософською наукою вигляді, відкинуло б необхідність формулювання спеціально-юридичного розуміння категорії закономірностей.

Теорія права повинна обґрунтувати власну дефініцію державно-правових закономірностей, яка відображає специфіку предметного поля загальнотеоретичної науки. Аргументами на користь зазначеної тези є безліч факторів. Насамперед предметно-об'єктна сфера юриспруденції набагато вужча, ніж у філософської науки. Філософія узагальнює набагато ширше коло явищ, у зв'язку з чим її категорії виявляються занадто широки-

ми для використання в юриспруденції. Категорія «закон» у її філософському сприйнятті змістовно включає в себе також і закони природи, які фундаментально відрізняються від закономірностей державно-правових явищ.

Філософські категорії мають узагальнюючий характер і не відображають багатьох важливих особливостей більш вузьких категорій, які вони опосередковують. Тому повна заміна широкої за змістом філософської категорії «закономірність» на теоретико-правову категорію закономірності не є можливою. Визначати і сприймати державно-правову закономірність так само, як закономірність, узагалі було б щонайменше нелогічно.

Крім того, використовувати філософське розуміння певної категорії в інших науках можливо лише в тому випадку, коли в межах філософії існує таке розуміння цієї категорії, яке є стійким, загальним і достатньо розробленим. Філософська категорія «закономірність» об'єктивно не належить до тих категорій, розуміння яких відповідає таким вимогам. У деяких наукових сферах обґрунтовуються галузеві визначення закономірностей зазвичай основані на наукових підходах щодо цієї категорії у філософії. У інших – визначення запозичується із загальної філософії або філософії науки та її підгалузей. Проблема полягає в тому, чи доцільним є таке запозичення в контексті наукових досліджень, адже предметно-об'єктна сфера філософії є максимально широкою, унаслідок чого низка понять є занадто загальними для використання в більш спеціальних науках.

Проте повністю відкидати філософське розуміння категорії закономірностей у контексті юридичної науки не варто. Філософські уявлення про закономірності мають вагомий значення в аспекті дослідження закономірностей філософією права. Крім того, ці уявлення можуть бути використані для світоглядної характеристики державно-правових закономірностей у межах загальнотеоретичної науки. Спеціально-юридичне розуміння закономірностей має бути основане на збагаченні філософського уявлення про закономірності й чітко відмежоване від суміжних категорій, зокрема від категорії закону.

Отже, еволюція становлення закономірностей як філософсько-правової категорії має свої витоки ще з часів діяльності античних філософів і триває дотепер. У зв'язку з цим вагомого значення набуває співвідношення досліджуваної категорії з іншими поняттями, її розуміння в різних галузях, спроби адаптації та запозичення загальних підходів у більш спеціалізованих сферах. Тому можна стверджувати, що у філософії та філософії права відсутнє єдине розуміння закономірностей. Використання загальнофілософського підходу до розуміння закономірностей

є неприйнятним для сфери держави і права, тому необхідним є зосередження на формуванні спеціально-юридичного поняття державно-правових закономірностей.

Література

1. Бондаренко Б.Д. Закономірності як засіб інтеграції поглядів на предмет загальнотеоретичної науки. *Альманах права. Ціннісно-правові засади сучасних інтеграційних процесів в Україні*. Київ : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2015. Вип. 6. С. 572–576.
2. Бондаренко Б.Д. Предмет теорії права та держави та його вплив на юридичну практику. *Modern jurisprudence of the European Union: the interaction of law, rulemaking and practice / conference proceedings, 2018, April 17, ISAP. Lublin : Baltija Publishing, 2018. P. 15–18.*
3. Новий тлумачний словник української мови : у 3 т. / уклад. В. Яременко, О. Сліпущко. Київ : Аконт, 2008. Т. 1. 926 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
5. Степин В.С., Горохов В.Г., Розов М.А. Філософія науки і техніки : учебное пособие. Москва : Гардарики, 1999. 400 с.
6. Некрасов С.И., Некрасова Н.А. Філософія науки і техніки. Орёл : ОГУ, 2010. 289 с.
7. Романчиков В.І. Основи наукових досліджень : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 254 с.
8. Горлач М.І., Кремень В.Г. Політологія: наука про політику. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 840 с.
9. Розміщення продуктивних сил : навчальний посібник / В.В. Ковалевський, О.Л. Михайлюк, В.Ф. Семенов та ін. ; за ред. В.В. Ковалевського, О.Л. Михайлюк. Київ : Либідь, 1996. 368 с.
10. Социологическая энциклопедия : в 2 т. / Национальный общественно-научный фонд ; руководитель научного проекта Г.Ю. Семигин ; главный редактор В.Н. Иванов. Москва : Мысль, 2003. 863 с.
11. Філософський енциклопедичний словник : енциклопедія / НАН України, Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди ; гол. ред. В.І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
12. Энциклопедия эпистемологии и философии науки / под ред. И.Т. Касавина. Москва : «Канон+» ; РООИ «Реабилитация», 2009. 1248 с.
13. Поппер К. Ницета историцизма. *Вопросы философии*. Москва : Наука, 1992. № 10. С. 29–58.
14. Честнов И.Л. Постклассическое измерение закономерностей права. *Государственно-правовые закономерности: теория, практика, техника : сборник статей по материалам Международной науч.-практ. конференции (г. Н. Новгород, 23–24 мая 2013 года) : в 2 т. / под общ. ред. В.А. Толстика. Нижний Новгород : Нижегородская академия МВД России, 2013. Т. 2. С. 472–489.*
15. Вопленко Н.Н. О понятии государственно-правовых закономерностей. *Государственно-правовые закономерности: теория, практика, техника : сборник статей по материалам Международной науч.-практ. конференции (г. Н. Новгород, 23–24 мая 2013 года) : в 2 т. / под общ. ред. В.А. Толстика. Нижний Новгород : Нижегородская академия МВД России, 2013. Т. 1. С. 229–238.*

16. Загальна теорія держави і права : підручник для студентів / М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко. Харків : Право, 2009. 584 с.

17. Общая теория права : учебное пособие для вузов / С.Г. Дробязко, В.С. Козлов. 2-е изд., исправл. и доп. Минск : Амалфея, 2007. 480 с.

Анотація

Бондаренко В. Д. Закономірності як філософсько-правова категорія та її зв'язок із теорією права. – Стаття.

У статті розглянуто еволюцію становлення уявлень щодо філософсько-правової категорії «закономірність». Фундаментальна філософсько-правова категорія «закономірність» має вагомим значення не тільки в межах філософії та юриспруденції, а й також у багатьох інших суспільних, природознавчих, технічних і суміжних науках. Закономірність відіграє основоположну роль у загальній теорії права і держави, адже саме за допомогою цієї категорії визначається предметна сфера загальнотеоретичної науки. Для розуміння природи й сутності закономірності як філософсько-правової категорії автор аналізує наявні в літературі позиції науковців у різних галузях знань. З'ясовується, обґрунтовуються в різних галузях науки власні визначення закономірностей чи вважається прийнятним запозичення або використання цієї категорії з категоріальних апаратів інших наук. Еволюція становлення закономірностей як філософсько-правової категорії має свої витоки ще з часів діяльності античних філософів і триває дотепер. Установлено, що вагомого значення набуває співвідношення досліджуваної категорії з іншими поняттями, її розуміння в різних галузях, спроби адаптації та запозичення загальних підходів у більш спеціалізованих сферах. Автор робить висновок, що у філософії та філософії права відсутнє єдине розуміння закономірностей. Використання загальнофілософського підходу до розуміння закономірностей є неприйнятним для сфери держави і права, тому необхідним є зосередження на формуванні спеціально-юридичного поняття державно-правових закономірностей. Автор обґрунтовує узагальнений характер філософських категорій, у зв'язку з яким повна заміна широкої за змістом філософської категорії «закономірність» на теоретико-правову категорію закономірності не є можливою. Зроблено висновок, що визначати і сприймати державно-правову закономірність так само, як закономірність, узагалі було б щонайменше нелогічно.

Ключові слова: державно-правові закономірності, філософсько-правова категорія, наукові категорії, теорія права.

Summary

Bondarenko V. D. State and law regularities as philosophical and legal category and its relation to the theory of law. – Article.

The evolution of the conception of the philosophical and legal category “regularity” is considered in the article. The fundamental philosophical and legal category of “regularity” is important not only within philosophy and law, but also in many other social, natural, technical and related sciences. Lawfulness plays a fundamental role in the general theory of law and state, because it is through this category that the subject area of general theoretical science is determined. In order to understand the nature and essence of law as a philosophical and legal category, the author analyzes the positions of scholars in the literature in various fields of knowledge. The article examines whether different definitions of laws are justified in different fields of science, whether it is considered acceptable to borrow or use this category from categorical apparatus of other sciences. The evolution of the formation of laws as a philosophical and legal category has its origins since the time of the activity of ancient philosophers and continues to this day. It is found that the importance of the relationship of the studied category with other concepts, its understanding in different fields, attempts to adapt and borrow general approaches in more specialized areas. The author concludes that philosophy and philosophy of law lack a common understanding of laws. The use of a philosophical approach to the understanding of laws is unacceptable for the sphere of state and law, so it is necessary to focus on the formation of a special legal concept of state laws. The author substantiates the generalizing nature of philosophical categories, in which application a complete replacement of the broad in content of philosophical category “regularity” with the theoretical and legal category of regularities is not possible. As a conclusion, it would be at least illogical to define and perceive a state-law pattern in the same way as a law.

Key words: state and law regularities, philosophical and legal category, scientific categories, theory of law.